

VISITA DIDÀCTICA CASTELL DE CARDONA

Cardona 1714, la fortalesa inexpugnable

Cicles ESO

Cardona 1714, la fortalesa inexpugnable

Descripció

La visita didàctica que us proposem servirà per introduir un dels fets històrics més rellevants de la història moderna de Catalunya: la Guerra de Successió (1700 – 1714). L'any 1711 tingué lloc a Cardona un dur setge per part de l'exèrcit borbònic que durà 34 dies i on intervingueren prop de 15.000 soldats de nacionalitats diferents.

Els alumnes coneixeran l'origen de la Guerra de Successió, els actors clau, el desenvolupament dels fets i el desenllaç. Tanmateix coneixeran el paper de Cardona en el conflicte i l'heroïtat dels homes que defensaren el Castell durant el Setge de Cardona de l'any 1711 i fins al mateix any 1714. Coneixeran el desenllaç de la Guerra, les conseqüències que tingué i el context històric, social i cultural resultant.

El Castell de Cardona és un veritable compendi d'història, art, arquitectura i enginyeria de defensa al llarg de la història.

Castell de Cardona (FCH)

Una història desconeguda

“Cardona 1714, la fortalesa inexpugnable” és la història d'una petita fortalesa que va resistir a l'envestida de l'exèrcit més poderós del món durant una de les tardors més gèlides del segle XVIII, en acusada inferioritat d'efectius, de mitjans i d'aliments. És la vivència d'una població civil amagada al bosc, molts dels quals col·laboraven invisiblement amb les forces aliades; d'un exèrcit temible al límit de la desesperació per culpa de la gana, el fred i la perseverança dels defensors; d'uns defensors increïblement motivats i compenetrats tot i ni tan sols entendre's entre ells. El setge de 1711 és l'inici d'una fita històrica, la de l'única plaça militar mai vençuda per les armes de Felip V. Cardona va fer allargar la Guerra de Successió fins al 1714 i un cop caiguda Barcelona, la plaça de Cardona encara es mantenia dempeus.

Els orígens del Setge de Cardona

A finals de setembre de 1711, els dos grans exèrcits enfrontats en la Guerra de Successió, borbònics (Duc Lluís de Vendôme) i austriacistes (mariscal Guido Von Starhemberg), es troben a Prats de Rei (Anoia), en el camí que volien fer els borbònics per realitzar un atac definitiu a Barcelona.

Per l'exèrcit borbònic, fer caure la plaça militar de Cardona era estratègicament important ja que era la darrera fortalesa que restava per abatre abans d'efectuar l'assalt final a la ciutat de Barcelona.

Davant d'una previsió de batalla molt llarga, el Duc de Vendome prepara a través de Pinós un camí fins a Cardona per fer-hi passar els seus homes i canons necessaris pel setge i la rendició del castell de Cardona. Els borbònics destinats a aquesta operació, sota les ordres del comte de Muret, acampen al Pla de Bergús, a dues hores de Cardona (7 km), on arriben més tropes felipistes procedents de La Seu d'Urgell. En total, entre 9.000 i 11.000 homes (amb uns 3.000 cavalls) a punt per iniciar un atac.

Paral·lelament, Starhemberg, que coneix l'expedició i les intencions, envia reforços a Cardona per defensar el castell, sota les ordres del general comte d'Eck (alemany). Uns 800 homes s'afegeixen als regiments català, austríac, italià i suïssos que ja hi havia des de feia uns mesos en previsió d'un presumible atac. Amb l'arribada d'Eck, la guarnició del castell arriba als 1.868 efectius.

Celebració dels 300 anys del Setge de Cardona de 1711 (desembre de 2011). FCH

Durant 34 dies, els francesos bombardegen la fortalesa, però l'alçada complica que els projectils hi arribin. L'accés per terra també és complicat, però després de dues setmanes

sense èxit en els bombardejors, els borbònics intenten accedir al castell excavant túnels. Tots els intents són fallits, i això provoca nombroses baixes (entre morts i presoners).

Rodatge del documental "1711, el Setge" de TVC i E2S (2012)

Les forces borbòniques van viure una experiència agredolça. De la sonada victòria de la primera incursió a la vila a la frustració de no poder conquerir el castell. Les forces s'esgoten i el menjar i la munició escasseja en ambdós bàndols, no només entre els assetjats com pretén qualsevol estratègia de setge.

Rodatge del documental "1711, el Setge" de TVC i E2S (2012)

Les repercussions

La repercussió més directa que va tenir el setge de Cardona de 1711 va ser l'allargament de la Guerra de Successió. Cardona era l'única plaça entre l'exèrcit borbònic i Barcelona en la que els francoespanyols plantejaven com una estratègia mestra per avançar fins la capital catalana. Una derrota de Cardona hauria permès als borbònics travessar les comarques barcelonines per la rereguarda del gruix de l'exèrcit austriacista, enfrontat en inferioritat a Vendôme a Prats de Rei. Això hauria donat un cop definitiu a la guerra, que, contràriament, s'allargaria tres anys. De fet, la resistència de Cardona va servir per minar la rereguarda borbònica durant el llarg setge de Barcelona (1713-1714), una gran incomoditat pel que finalment es convertiria en bàndol guanyador.

El desenllaç del setge de Cardona de 1711 va provocar un veritable daltabaix entre l'exèrcit borbònic, comandat pels oficials francesos de més reconeixement i dotat amb el cos d'enginyers militars que millor aplicaven l'art de la guerra i del setge. Fins a un segle després se'n parla, però les primeres notícies ens arriben de les dues Gacetas (Barcelona i Madrid) i de diferents cronistes i dietaristes. Sabem que la derrota francoespanyola va provocar rebombori a nivell europeu, i va ser objecte d'aprofundiment per acadèmies d'enginyers militars amb l'objectiu d'estudiar possibles errors de càlcul o de planificació. Avui trobem mapes militars d'aquest episodi, com a mínim, a museus i arxius catalans, aragonesos, castellans, anglesos, austríacs i francesos. També hem trobat nombrosos documents que hi fan referència, entre ells les memòries militars del rei de França Lluís XIV El Gran, on reconeix que el fracàs de Cardona va fer allargar la Guerra tres anys més.

*Abstract extret del documental "1771, el Setge", de TVC i E2S
(setembre de 2012).*

www.etsetge.cat

La visita didàctica

La visita didàctica amb els alumnes s'inicia al magnífic polvorí i búnker del Castell de Cardona anomenat *Casamata* (s. XIX). Allà té lloc la introducció històrica dels fets, l'explicació dels orígens, el context i els principals personatges que hi intervingueren.

Tot seguit s'inicia un recorregut pel Castell de Cardona. En diferents punts del conjunt monumental, s'explicarà com es va desenvolupar el setge de Cardona de 1711. Alhora els alumnes entendran els sistemes de defensa en època moderna, els elements constructius bàsics de la fortalesa, els usos dels espais, el dia a dia dins d'un castell assetjat, els enginyers, curiositats i anècdotes alhora que el desenllaç del setge i les repercussions que tingué.

La visita és una magnífica oportunitat per conèixer un dels fets claus de la història moderna de Catalunya, la Guerra de Successió, els orígens del conflicte i les conseqüències que se'n van derivar.

La visita està dissenyada i adaptada perfectament al nivell curricular dels alumnes.

Què veurem?

L'activitat didàctica inclou la visita i interpretació de:

- **Casamata (s. XI)**
- **Antiga muralla medieval i semibaluard de Sant Sebastià**
- **Recinte cavaller del Castell de Cardona:**
 - Pati Ducal o d'armes del Castell
 - Claustre
 - Col·legiata de Sant Vicenç de Cardona (s.XI)
 - Torre Mestra i Pati de la Torre (interior i exterior)
 - Baluard de la Torre (s. XVII)
- **Corona de Baluards:**
 - Baluard de Santa Maria , poterna de l'arxiduc i polvorí d'abast
 - Baluard de Sant Pere
 - Baluard de Sant Vicenç i polvorí d'abast

Baluards de Santa Maria i de Sant Vicenç, ara restaurats i visitables

- **Polvorí del Castell**
- **Bateria i cos de guàrdia de Sant Josep**
- **Camí cobert i tall**
- **Baluard de Sant Llorenç**

Objectius

OBJECTIUS GENERALS

L'activitat que us presentem vol contribuir a ampliar els recursos i les activitats que realitzeu a l'aula, per tal de treballar aspectes del currículum propis de l'àrea d'història i humanitats per extensió.

OBJECTIUS ESPECÍFICS

- Conèixer un excepcional conjunt històric i monumental com és el Castell de Cardona a través de la seva interpretació, amb l'ajuda d'un monitor/a i uns recursos didàctics.
- Conèixer els orígens de la Guerra de Successió Espanyola en el context de la mort del rei Carles II, l'any 1700.
- Conèixer el mapa polític d'Europa de començaments del segle XVIII, les potències existents i l'equilibri d'interessos.
- Conèixer el marc econòmic d'Espanya a l'època i els importants dominis a Hispano Amèrica.
- Entendre els fets claus que van desencadenar el conflicte per la successió al tro d'Espanya.
- Conèixer les principals batalles que van tenir lloc durant la guerra. Els èxits i les derrotes d'ambdós bàndols.
- Conèixer l'adhesió de Catalunya a la causa austriacista, la motivació i els interessos existents.
- Conèixer els principals fets que tingueren lloc a Catalunya després del posicionament.
- Conèixer un cas concret del conflicte armat: el Setge de Cardona de l'any 1711.
- Conèixer els noms i la rellevància d'alguns dels personatges claus que intervingueren al setge i per extensió a la Guerra de Successió.
- Conèixer la cronologia dels fets que van succeir a Cardona.
- Interpretar correctament els elements bàsics defensius d'una fortalesa moderna.
- Conèixer com es va viure el setge des de dins del Castell: usos dels espais, caserna, comunicació i subministrament d'aliment i aigua.
- Entendre el desenllaç del setge: quan i com es va produir.
- Entendre les repercussions que tingué la derrota de l'exèrcit borbònic a Cardona i la conseqüent prolongació de la Guerra de Successió fins a l'any 1714.
- Conèixer el desenllaç de la Guerra de Successió, a l'any 1714.

CONCEPTES

- L'origen del conflicte: la mort de Carles II, "*L'embruixat*".
- Els interessos econòmics d'Espanya al segle XVIII.
- Els candidats al tro: Felip d'Anjou i Carles d'Habsburg. Motivacions dels pretendents.
- Les potències europees en conflicte: França, Àustria, Anglaterra i Espanya.
- Les principals batalles durant la Guerra.
- El pacte dels Vigatans de 1705 i l'adhesió de Catalunya a la causa.
- Les principals batalles a Catalunya (1705 – 1711).
- El Setge de 1711. Què és un setge? Per què es va idear el setge de Cardona? La importància estratègica de la plaça militar de Cardona.

- Cronologia del setge. Els principals fets (del 17 de novembre al 23 de desembre)
- Les principals estratègies d'atac i defensa.
- La vida dins un castell assetjat:
 - o Estratègies de defensa concretes: els fusells, les baionetes, els canons i la munició.
 - o La comunicació entre els soldats de nacionalitats diferents.
 - o La organització i organigrama dins la caserna.
 - o El dia a dia dins la fortalesa: dormitoris, menjadors, aliments, aigua, magatzems i polvorins.
- Els elements físics d'una fortalesa moderna:
 - o La *Casamata* o búnker cobert.
 - o El baluard: cara, flanc, gola i garita.
 - o El camí cobert.
 - o El *bonete* o reducte avançat.
 - o Els cossos de guàrdia, talls i portes d'accés.
 - o Els parapets, murs de protecció i espitlleres.
 - o El polvorí principal i els d'abast.
 - o Els dipòsits d'aigua.
- El desenllaç del Setge: la operació de rescat del Castell de Cardona.
- Els principals protagonistes : militars internacionals i catalans.
- Els Miquelets i els voluntaris a la guerra.
- La població civil, patiment i destrucció. Testimonis documentals.
- El Tractat d'Utrecht de 1712.
- El desenllaç de la Guerra de Successió: la caiguda de la ciutat de Barcelona.
- Les repressions després de la Guerra per part de Felip V.

Organització

Durada: 2 hores aproximadament.

Desenvolupament: La visita s'inicia al mateix conjunt monumental del Castell de Cardona. Es desenvoluparà per la part de la fortalesa visitable. La visita inclou accés a espais restringits com ara l'interior de la Torre de la Minyona o la Col·legiata de Sant Vicenç del Castell.

L'organització prevista és:

Part 1: Introducció a través de la presentació d'una audiovisual, en espai tancat i asseguts (Casamata). (30 minuts aproximadament)

Part 2: Visita a la fortalesa moderna (1h i 30 min aproximadament).

Serveis: El conjunt monumental del Castell de Cardona disposa de:

- Aparcament
- Serveis
- Espai de Cafeteria de Parador de Turisme de Cardona (www.paradores.com)
- Punt d'Atenció al Visitant
- Botiga

Cardona a la xarxa:

Més informació i fotografies: www.cardonaturisme.cat

Recomanem consultar els següents referents d'internet per conèixer què és visita i els continguts didàctics.

- El Castell de Cardona: <http://www.monestirs.cat/monst/bages/ba07vice.htm>
- Museu d'Història de Catalunya:
 - o http://www.mhcat.cat/monuments/castell_i_canonica_de_sant_vicenc_de_cardona
- El Setge de Cardona (1711): <http://www.elsetge.cat/index.html>
- Cardona i la Guerra de Successió Espanyola: <http://www.cardona1714.cat/>
- La Guerra de Successió a Catalunya:
 - o Museu Virtual de la Guerra de Successió: <http://www.guerradesuccessio.cat/00inici.html>
 - o XTEC: <http://www.xtec.cat/~aguiu1/calaix/076onzedesetembrede1714.htm>
 - o
- Miquelets de Catalunya: <http://www.miquelets.cat/>
- Documental "1711, el Setge" de TVC i E2S Produccions <http://www.tv3.cat/videos/4238530/1711-El-setge-de-Cardona>

Bibliografia:

- Fons documental de la Fundació Cardona Històrica: http://www.cardonaturisme.cat/CA/2_fons.php

Per informació i reserves

- **Fundació Cardona Històrica**
De dilluns a divendres de 9:00 a 17.00h
Telèfon 93 869 24 75
comercial@cardonaturisme.cat
informacio@cardonaturisme.cat
- **Contacte Serveis Educatius**
Àlex Tripià Berruezo
De dilluns a divendres de 8:00 a 15.00h
Telèfon 93 869 24 75
serveiseducatiu@cardonaturisme.cat

